

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL NICHOLAS EMILIOU
 prezentate la 5 octombrie 2023¹

Cauza C-283/21

VA

împotriva

Deutsche Rentenversicherung Bund,

intervenient:

RB

[cerere de decizie preliminară formulată de Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Tribunalul Superior de Contencios Social, Renania de Nord-Westfalia, Germania)]

„Trimitere preliminară – Securitatea socială a lucrătorilor migranți – Coordonarea sistemelor de securitate socială – Regulamentul (CE) nr. 987/2009 – Articolul 44 alineatul (2) – Domeniu de aplicare – Prestații de invaliditate – Calcul – Luarea în considerare a «perioadelor de creștere a copilului» realizate în alte state membre – Condiții – Articolul 21 TFUE – Libera circulație a cetățenilor”

I. Introducere

1. De-a lungul vieții lor, cetățenii Uniunii pot să lucreze și să locuiască în diferite state membre. De asemenea, ei pot să își „întrerupă cariera” și să își dedice timpul creșterii copiilor. O persoană își poate începe cariera profesională într-un stat membru (denumit în continuare „statul membru A”), apoi poate înceta munca pentru a-și crește copiii într-un alt stat membru (denumit în continuare „statul membru B”), înainte de a-și relua cariera în statul membru A. Într-o astfel de situație, dreptul Uniunii impune ca, în scopul acordării unei pensii persoanei în cauză, statul membru A să aplice legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B și să le ia în considerare ca și cum ar fi fost realizate pe teritoriul său?

¹ Limba originală: engleza.

2. Această întrebare s-a aflat în centrul cauzelor care au condus la pronunțarea Hotărârilor Elsen², Kauer³ și Reichel-Albert⁴, în contextul aplicării Regulamentului (CEE) nr. 1408/71⁵, care a fost abrogat și înlocuit de Regulamentele (CE) nr. 883/2004⁶ și (CE) nr. 987/2009⁷, precum și, mai recent, a Hotărârii Pensionsversicherungsanstalt (Perioade de creștere a copilului în străinătate)⁸, care, precum în prezenta cauză, privea o situație în care se aplicau aceste două regulamente ulterioare.

3. În Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt, Curtea a constatat că, deși legiuitorul Uniunii adoptase o dispoziție specifică privind luarea în considerare de către statul membru A a „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B, și anume articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, această dispoziție nu se aplica în mod exclusiv. Astfel, soluția judiciară pe care o elaborase Curtea în contextul aplicării Regulamentului nr. 1408/71, într-un moment în care legiuitorul Uniunii nu adoptase încă nicio dispoziție în această materie, a rămas relevantă. Pe această bază, Curtea a considerat că, în situația în care nu erau îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, astfel încât persoana în cauză nu se putea prevala de această dispoziție, statul membru A era totuși obligat, în temeiul articolului 21 TFUE, care protejează libertatea de circulație a cetățenilor Uniunii, să aplice legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B și să considere astfel de perioade ca și cum ar fi fost realizate pe teritoriul său, atât timp cât acestea erau „suficient de strâns legate” de „perioadele de asigurare” realizate de persoana în cauză în acest stat membru. Aceasta ar fi situația în cazul în care persoana respectivă ar fi lucrat și ar fi cotizat exclusiv în statul membru A, atât înainte, cât și după transferul locului său de reședință în statul membru B⁹.

4. Situația în cauză în litigiul principal este oarecum diferită. VA, reclamanta din cauza principală, a realizat ceea ce înțelegem a fi perioade care pot fi asimilate unor „perioade de asigurare” în Germania, atât înainte, cât și după ce și-a crescut copiii în Țările de Jos. Totuși, ea a început să plătească cotizații la sistemul german de asigurare obligatorie de pensie numai la câțiva ani după ce a încetat să își mai dedice timpul creșterii copiilor săi.

5. În acest context, problema care se ridică în esență în prezenta cauză este dacă criteriul „legăturii suficient de strânse” dezvoltat de Curte în jurisprudența sa este îndeplinit în situația în care persoana în cauză nu a cotizat la sistemul de asigurare obligatorie de pensie din statul membru A înainte de a se dedica creșterii copiilor săi în statul membru B. Astfel cum vom explica mai jos, considerăm că răspunsul la această întrebare trebuie să fie unul afirmativ. Într-adevăr, în opinia noastră, această împrejurare nu împiedică, în sine, stabilirea unei „legături suficient de strânse” între „perioadele de creștere a copilului” realizate în statul membru B și „perioadele de asigurare” realizate în statul membru A.

² Hotărârea din 23 noiembrie 2000 (C-135/99, EU:C:2000:647; denumită în continuare „Hotărârea Elsen”).

³ Hotărârea din 7 februarie 2002 (C-28/00, EU:C:2002:82; denumită în continuare „Hotărârea Kauer”).

⁴ Hotărârea din 19 iulie 2012 (C-522/10, EU:C:2012:475; denumită în continuare „Hotărârea Reichel-Albert”).

⁵ Regulamentul Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității (JO 1971, L 149, p. 2, Ediție specială 05/vol. 1, p. 26).

⁶ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială (JO 2004, L 166, p. 1, și rectificare în JO 2004, L 200, p. 1, Ediție specială 05/vol. 7, p. 82).

⁷ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 16 septembrie 2009 de stabilire a procedurii de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 883/2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială (JO 2009, L 284, p. 1).

⁸ Hotărârea din 7 iulie 2022 (C-576/20, EU:C:2022:525; denumită în continuare „Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt”).

⁹ *Ibidem*, punctul 63.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii Europene

1. Regulamentul nr. 883/2004

6. Titlul II din Regulamentul nr. 883/2004, intitulat „Stabilirea legislației aplicabile”, include printre altele articolul 11, care prevede:

„(1) Persoanele cărora li se aplică prezentul regulament sunt supuse legislației unui singur stat membru. Această legislație se stabilește în conformitate cu prezentul titlu.

[...]

(3) Sub rezerva articolelor 12-16:

(a) persoana care desfășoară o activitate salariată sau independentă într-un stat membru se supune legislației din statul membru respectiv;

[...]

(e) orice altă persoană căreia nu i se aplică literele (a)-(d) se supune legislației statului membru de reședință, fără a se aduce atingere altor dispoziții din prezentul regulament, care îi garantează prestații în temeiul legislației unuia sau mai multor state membre.

[...]”

2. Regulamentul nr. 987/2009

7. Regulamentul nr. 987/2009 stabilește procedura de punere în aplicare a Regulamentului nr. 883/2004, în conformitate cu articolul 89 din acest din urmă regulament.

8. Considerentul (14) al Regulamentului nr. 987/2009 precizează:

„Anumite norme și proceduri specifice sunt necesare în vederea definirii legislației aplicabile pentru a lua în calcul intervalele de timp dedicate creșterii copiilor de către persoana asigurată în diferitele state membre.”

9. Articolul 44 din acest regulament prevede:

„(1) În sensul prezentului articol, «perioada de creștere a copilului» se referă la orice perioadă care este avută în vedere în temeiul legislației privind pensiile a unui stat membru sau care aduce în mod explicit un supliment unei pensii, pentru motivul că o persoană a crescut un copil, indiferent de metoda folosită pentru a calcula aceste perioade și indiferent dacă ele sunt cumulate pe durata creșterii copilului sau sunt recunoscute retroactiv.

(2) În cazul în care, în temeiul legislației statului membru care este competent în conformitate cu titlul II din [Regulamentul nr. 883/2004], nicio perioadă de creștere a copilului nu este luată în

considerare, instituția din statul membru a cărei legislație se aplică persoanei vizate, în conformitate cu titlul II din [Regulamentul nr. 883/2004], pe motivul că aceasta desfășura o activitate salariată sau independentă la data la care, în conformitate cu această legislație, perioada de creștere a copilului a început să fie luată în considerare pentru copilul în cauză, rămâne responsabilă pentru luarea în considerare a acestei perioade drept perioadă de creștere a copilului în conformitate cu legislația proprie, ca și cum aceasta a avut loc pe teritoriul său.

[...]”

B. Dreptul național

10. Articolul 56 din Sozialgesetzbuch Sechstes Buch (Cartea VI din Codul securității sociale; denumit în continuare „SGB VI”), astfel cum a fost modificat prin Legea din 28 noiembrie 2018 (BGBl. I, p. 2016), prevede:

„(1) Perioadele de creștere a copilului sunt perioadele dedicate creșterii copilului în primii trei ani de viață ai acestuia. Se consideră că un părinte beneficiază de o perioadă de creștere a copilului [...] în cazul în care:

1. perioada de creștere a copilului îi este recunoscută părintelui respectiv;
2. creșterea copilului a avut loc pe teritoriul Republicii Federale Germania sau se poate considera că a avut loc pe acest teritoriu și
3. părintelui respectiv nu este exclus de la acest beneficiu pentru respectiva perioadă.

[...]

(3) Se consideră că o perioadă de creștere a copilului a avut loc pe teritoriul Republicii Federale Germania dacă părintele care crește copilul are reședința obișnuită în această țară împreună cu copilul. Creșterea copilului în străinătate este echivalentă cu creșterea sa pe teritoriul Republicii Federale Germania atunci când părintele care crește copilul are reședința obișnuită în străinătate împreună cu copilul și a efectuat perioade de contribuție obligatorie în timpul creșterii copilului sau imediat înainte de nașterea copilului pe baza unei activități salariate sau independente pe care a exercitat-o în străinătate [...]

[...]

(5) Perioada de creștere a copilului începe la sfârșitul lunii în care s-a născut copilul și se încheie la sfârșitul a 36 de luni calendaristice [...]

11. Articolul 249 alineatul (1) din SGB VI, astfel cum a fost modificat prin Legea din 23 iunie 2014 (BGBl. I, p. 787), prevede:

„Pentru un copil născut înainte de 1 ianuarie 1992, perioada de creștere a copilului se încheie la 24 de luni calendaristice de la sfârșitul lunii în care s-a născut copilul [...]

III. Situația de fapt, procedura națională și întrebările preliminare

12. VA, reclamanta din litigiul principal, este cetățean german, fiind născută în anul 1958. Din anul 1962 până în anul 2010, ea a locuit în Vaals (Țările de Jos), un oraș situat la aproximativ 5 km de Aachen (Germania)¹⁰. În perioada în care a locuit în acest oraș, a urmat școala în Aachen, iar în august 1975, a început, în această localitate, cursurile de formare ca educatoare recunoscute de stat.

13. La 1 august 1978, VA a început un stagiul de practică de un an la o creșă din Aachen. În condiții normale, anul respectiv ar fi fost considerat o perioadă de activitate salariată în Germania, supusă asigurării obligatorii. Totuși, întrucât nu erau disponibile suficiente posturi remunerate, VA a efectuat stagiul fără să fie plătită și, prin urmare, a fost scutită de o astfel de asigurare. Prin urmare, nu a cotizat la sistemul de asigurare obligatorie de pensie din Germania.

14. După ce și-a încheiat stagiul de practică în august 1979, VA și-a continuat formarea ca educatoare recunoscută de stat la Aachen și a promovat *Fachhochschulreife* (bacalaureatul pentru învățământul profesional), continuând să locuiască în Țările de Jos. După ce și-a finalizat formarea, în iulie 1980, ea nu a mai desfășurat nicio activitate profesională în Germania sau în Țările de Jos.

15. Ulterior, VA a născut doi copii. La momentul nașterii copiilor săi, VA nu plătise încă nicio contribuție la regimul de asigurare pentru limită de vârstă din Germania. Ea și-a crescut copiii în Țările de Jos.

16. Între septembrie 1993 și august 1995 și, ulterior, între aprilie 1999 și octombrie 2012, ea a fost angajată în Germania. Întrucât activitatea sa profesională a fost considerată „minoră” în conformitate cu legislația germană, a fost scutită de asigurarea obligatorie.

17. VA s-a mutat înapoi în Germania în 2010. După octombrie 2012, a început să desfășoare o activitate salariată și i s-a aplicat regimul asigurării obligatorii. Ea a început să cotizeze la sistemul de asigurare obligatorie de pensii pentru limită de vârstă din Germania.

18. Din martie 2018, VA beneficiază de pensie în Republica Federală Germania pentru incapacitate totală de muncă. La calculul cuantumului acestei pensii, Deutsche Rentenversicherung Bund (instituția federală pentru asigurări de pensii), pârâtul din litigiul principal, a considerat că, în afară de perioadele în care VA a contribuit la sistemul german de asigurare obligatorie de pensie pentru limită de vârstă (perioada începând cu anul 2012), perioadele relevante au fost cele în care a urmat o formare profesională în Germania (între august 1975 și iulie 1978 și între august 1979 și iulie 1980), precum și „perioada de creștere a copilului” cuprinsă între 1 aprilie și 1 iunie 1999, în care ea și-a crescut copiii în Țările de Jos, în timp ce desfășura o activitate salariată în Germania (fără a fi supusă asigurării obligatorii).

19. VA susține că Deutsche Rentenversicherung Bund nu a luat în considerare ca perioade relevante „perioadele de creștere a copilului” pe care le-a realizat în Țările de Jos între 15 noiembrie 1986 și 31 martie 1999, perioadă în care nu a desfășurat nicio activitate profesională (denumite în continuare „perioadele în litigiu”). Ea a contestat acest refuz în fața unei instanțe de prim grad de jurisdicție. Acțiunea sa nu a fost admisă.

¹⁰ Instanța de trimitere arată că VA a locuit în Țările de Jos în mod intermitent între anii 1962 și 1975. A început să locuiască în această țară în mod stabil în anul 1975.

20. VA a atacat cu apel decizia primei instanțe la Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Tribunalul Superior de Contencios Social, Renania de Nord-Westfalia, Germania).

21. Această instanță constată că faptul că, în perioadele în litigiu, cei doi copii ai lui VA nu au fost crescuți în Germania se opune luării în considerare a acestor perioade în temeiul articolului 56 alineatul (3) prima teză din SGB VI. De asemenea, perioadele în litigiu nu pot intra nici sub incidența articolului 56 alineatul (3) a doua teză din SGB VI, întrucât, pentru ca acest lucru să fie posibil, ar fi trebuit ca VA să aibă reședința obișnuită în străinătate împreună cu copiii ei și, în timpul sau imediat înainte de aceste perioade, să fi realizat perioade de cotizare obligatorie în Germania pe baza unei activități desfășurate în străinătate (și anume în Țările de Jos) în calitate de persoană care desfășoară o activitate salariată sau independentă. De asemenea, instanța de trimitere arată că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009 pentru motivul că VA nu a desfășurat o activitate salariată sau independentă în Germania la data nașterii copiilor săi, la momentul la care au început să curgă perioadele în discuție.

22. Totuși, instanța de trimitere se întreabă dacă, în lumina hotărârilor pronunțate de Curte, printre altele, în special a celei în cauza Reichel-Albert, perioadele în litigiu trebuie să fie luate în considerare de către Deutsche Rentenversicherung Bund în vederea acordării unei pensii, având în vedere că există anumite elemente care par să indice existența unei „legături suficient de strânse” în conformitate cu articolul 21 TFUE. În această privință, ea constată, pe de o parte, că situația lui VA este diferită de cea care a condus la pronunțarea hotărârii menționate. Într-adevăr, înainte de nașterea copiilor săi, VA nu era *deloc* supusă asigurării obligatorii în Germania. Prin urmare, ea nu cotiza la sistemul de asigurare obligatorie de pensie din acest stat membru. În plus, ea nu și-a transferat numai reședința într-un alt stat membru (Țările de Jos), ci, de fapt, a locuit acolo în mod permanent.

23. Pe de altă parte, instanța de trimitere subliniază că întreaga viață profesională a lui VA este legată de Germania, că ea a urmat școala exclusiv în Germania, că stagiul de un an pe care l-a efectuat în Germania ar fi fost supus asigurării obligatorii dacă ar fi existat un număr suficient de locuri de muncă remunerate la momentul respectiv și că ceilalți ani în care VA a urmat o formare profesională au fost înregistrați ca „perioade relevante pentru pensie”. În plus, copiii săi au urmat cursurile școlare în Germania și VA împreună cu familia și-au stabilit reședința în Țările de Jos foarte aproape de frontiera cu Germania.

24. Având în vedere aceste elemente, instanța de trimitere își pune întrebarea dacă faptul că perioadele în litigiu nu sunt luate în considerare în temeiul dreptului intern este compatibil cu articolul 21 TFUE.

25. În aceste împrejurări, Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Tribunalul Superior de Contencios Social, Renania de Nord-Westfalia), a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

„(1) În temeiul reglementării Țărilor de Jos – ca stat membru competent în conformitate cu titlul II din [Regulamentul nr. 883/2004] –, se ia în considerare o perioadă de creștere a copilului în sensul articolului 44 alineatul (2) din [Regulamentul nr. 987/2009] în măsura în care perioada de creștere a copiilor în Țările de Jos, ca simplă perioadă de reședință, conferă dreptul la o pensie?

(2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare:

[Articolul] 44 alineatul (2) din [Regulamentul nr. 987/2009] – în prelungirea [Hotărârii Elsen și a Hotărârii Reichel-Albert ale Curții] – trebuie interpretat extensiv în sensul că statul membru competent trebuie să ia în considerare «perioada de creștere a copiilor» și atunci când, înainte și după creșterea copiilor, persoana care asigură creșterea copiilor realizează perioade relevante pentru calculul drepturilor la pensie pe baza activității sale de formare sau a activității salariate numai în cadrul sistemului acestui stat, dar nu a cotizat la acest sistem imediat înainte sau după creșterea copiilor?”

26. Cererea de decizie preliminară din data de 23 aprilie 2021 a fost înregistrată la Curte la 4 mai 2021. Guvernele german, ceh și neerlandez, precum și Comisia Europeană au prezentat observații scrise. Aceleași părți interesate, cu excepția guvernului ceh, au fost reprezentate în ședința care a avut loc la 11 mai 2023.

IV. Analiză

27. Pentru a calcula o pensie¹¹, instituțiile competente ale statelor membre se bazează, de obicei, pe numărul de „perioade de asigurare” sau de „perioade de rezidență” realizate de persoana în cauză¹². Având în vedere obiectivul general al Regulamentelor nr. 883/2004 și nr. 987/2009, care este acela de a „se elabor[a] un sistem unic de coordonare” și, astfel, de a se respecta caracteristicile speciale ale sistemelor naționale de securitate socială¹³, fiecare stat membru poate decide ce consideră a fi „perioadă de asigurare” sau „perioadă de rezidență” sau ce poate fi asimilat unor astfel de perioade¹⁴, atât timp cât legislația sa respectă dispozițiile TFUE privind libera circulație a persoanelor, inclusiv articolul 21 TFUE¹⁵.

28. Unele state membre, dar nu toate au prevăzut ca „perioadele de creștere a copilului” să fie asimilate „perioadelor de asigurare” sau „perioadelor de rezidență” și, prin urmare, să fie luate în considerare în scopul acordării unei pensii.

29. În acest context, articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009 introduce o normă specială, menită să determine, în situația în care o persoană a lucrat și și-a crescut copiii în diferite state membre, împrejurările în care statul membru A (statul membru în care persoana a lucrat) trebuie să aplice legislația sa în ceea ce privește „perioadele de creștere a copiilor” realizate în statul membru B și să solicite, în acest caz, ca aceste perioade să fie tratate ca și cum ar fi fost efectuate în statul membru A¹⁶. Această competență a statului membru A este subsidiară față de competența statului membru B. Astfel, obligația statului membru A de a aplica legislația sa în

¹¹ În temeiul articolului 1 litera (w) din Regulamentul nr. 883/2004, termenul „pensie” este definit în sensul că include „de asemenea, indemnizațiile, prestațiile în capital care le pot substitui și plățile efectuate cu titlu de rambursare a cotizațiilor, precum și, sub rezerva dispozițiilor din titlul III, majorările rezultate din reevaluare sau alocațiile suplimentare”. Aceasta include acordarea de prestații de invaliditate, precum cele la care VA susține că are dreptul în prezenta cauză (a se vedea capitolul 4, intitulat „Prestațiile de invaliditate”). A se vedea de asemenea articolul 3 alineatul (1) litera (c) din acest regulament, care precizează că acest instrument se aplică nu numai pensiilor pentru limită de vârstă, ci și prestațiilor de invaliditate.

¹² A se vedea, în speță, articolul 45 din Regulamentul nr. 883/2004, care precizează în mod clar că legislația statului membru poate condiționa dobândirea, menținerea sau recuperarea dreptului la prestații de invaliditate de realizarea perioadelor de asigurare sau rezidență.

¹³ A se vedea, printre altele, considerentul (4) al Regulamentului nr. 883/2004.

¹⁴ Pentru definiția „perioadei de asigurare” și a „perioadei de rezidență”, a se vedea articolul 1 literele (t) și (v) din Regulamentul nr. 883/2004. Ambele concepte sunt definite prin referire la „legislația în temeiul căreia au fost realizate sau considerate realizate”.

¹⁵ A se vedea Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt (punctul 49 și jurisprudența citată).

¹⁶ În mod concret, aceasta înseamnă că, în măsura în care legislația unui stat membru permite, în general, luarea în considerare a „perioadelor de creștere a copilului” în scopul acordării unei pensii, această legislație nu poate trata „perioadele de creștere a copilului” realizate într-unul sau mai multe alte state membre în mod diferit față de cele realizate la nivel național.

privința „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B nu se impune decât atunci când legislația statului membru B nu permite deja luarea în considerare a „perioadelor de creștere a copilului”.

30. După cum explică guvernul ceh, obiectivul articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009 nu este acela de a garanta că unui beneficiar i se aplică legislația cea mai avantajoasă pentru situația sa și nici de a impune statelor membre obligația de a lua în considerare „perioadele de creștere a copilului” ca „perioade de asigurare” sau „perioade de rezidență” relevante în temeiul legislației acestora. Mai degrabă, este vorba despre a evita situațiile în care astfel de perioade nu ar fi luate în considerare în temeiul legislației unui stat membru pentru simplul motiv că au fost realizate într-un alt stat membru. În acest sens, articolul menționat reflectă astfel principiul general al egalității de tratament pe care articolul 5 din Regulamentul nr. 883/2004 urmărește să îl codifice¹⁷ și care decurge direct din articolul 21 TFUE.

31. Astfel cum am explicat în concluziile noastre prezentate în cauza Pensionsversicherungsanstalt¹⁸, pentru a stabili dacă se aplică legislația statului membru A, în conformitate cu articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B trebuie verificată îndeplinirea cumulativă a următoarelor trei condiții:

- în conformitate cu legislația statului membru B, nu se ia în considerare nicio perioadă de creștere a copilului;
- legislația statului membru A era aplicabilă anterior persoanei în cauză pentru motivul că ea desfășura o activitate salariată sau independentă în acest stat membru și
- această persoană a fost supusă în continuare legislației statului membru A ca urmare a activității menționate la data la care, în temeiul legislației aceluiași stat membru, „perioada de creștere a copilului” a început să fie luată în considerare pentru copilul respectiv¹⁹.

32. Deducem din informațiile de la dosar și din explicațiile furnizate de instanța de trimitere că VA nu îndeplinește cea de a doua și cea de a treia condiție pe care le-am prezentat mai sus, întrucât nu a desfășurat o activitate salariată sau independentă în statul membru A (Germania) și, prin urmare, nu a cotizat la sistemul de asigurare obligatorie de pensie din Germania în niciun moment înainte de nașterea copiilor săi, chiar dacă și-a încheiat formarea profesională și a efectuat un stagiu de un an într-o creșă din Germania.

33. Cu toate acestea, observăm că, în Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt, Curtea a statuat că „luarea în considerare a perioadelor de creștere a copilului nu intră sub incidența exclusivă” a articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009²⁰. Persoana interesată în cauza respectivă nu îndeplinea nici cea de a treia (și nici cea de a doua) condiție prevăzută la punctul 31 de mai sus. Astfel cum am precizat deja la punctul 3 din prezentele concluzii, Curtea a considerat că, deși persoana respectivă nu putea, în aceste împrejurări, să se prevaleze de articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, statul membru A avea totuși obligația de a aplica

¹⁷ A se vedea de asemenea, în acest sens, considerentul (5) al acestui din urmă regulament.

¹⁸ C-576/20, EU:C:2022:75, punctul 32.

¹⁹ Observăm, în treacăt, că articolul 44 alineatul (3) din Regulamentul nr. 987/2009 precizează în mod clar că obligația prevăzută la alineatul (2) al aceluiași articol nu se aplică în cazul în care persoana vizată se află sau se va afla sub incidența legislației *altui* stat membru datorită desfășurării unei activități salariate sau independente în statul respectiv.

²⁰ A se vedea Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt, punctul 55.

legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B și de a lua în considerare aceste perioade ca și cum ar fi fost realizate pe teritoriul său. Curtea și-a întemeiat această concluzie pe articolul 21 TFUE și pe faptul că exista o „legătură suficient de strânsă” între aceste perioade și „perioadele de asigurare” (în speță, perioadele de activitate salariată sau independentă) realizate în statul membru A²¹.

34. În lumina acestei hotărâri, a doua întrebare a instanței de trimitere trebuie înțeleasă în sensul că pune în esență problema dacă, într-o cauză precum cea din litigiul principal, este îndeplinit criteriul „legăturii suficient de strânse”, elaborat de Curte în jurisprudența sa în temeiul nu articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, ci al articolului 21 TFUE. Îndoielile instanței de trimitere în această privință rezultă din faptul că, spre deosebire de reclamanții din cauzele care au condus la pronunțarea Hotărârilor Elsen, Kauer, Reichel-Albert și Pensionsversicherungsanstalt, în care Curtea a constatat existența unei astfel de „legături suficient de strânse”, VA nu a cotizat *deloc* la sistemul de asigurare obligatorie din Germania și nici nu putea fi considerată, în temeiul legislației acestui stat membru, ca fiind „salariat” sau „lucrător independent” în Germania, înainte de a-și crește copiii în Țările de Jos.

35. Vom explica de ce, în opinia noastră, acest fapt nu exonerează, în sine, statul membru A (Germania) de obligația de a aplica legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B (Țările de Jos). Totuși, înainte de a aborda această chestiune, vom furniza un răspuns la prima întrebare referitoare la interpretarea primei condiții enunțate la punctul 31 de mai sus, și anume pentru ca un stat membru să fie supus acestei obligații trebuie ca nicio „perioadă de creștere a copilului” să nu fie luată în considerare în temeiul legislației statului membru B. În această privință, observăm că Comisia susține că această întrebare este lipsită de orice relevanță în prezenta cauză, întrucât cea de a doua și cea de a treia condiție prevăzute la articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009 nu sunt, în orice caz, îndeplinite. Suntem de acord că VA nu se poate prevala de această dispoziție în cadrul procedurii principale. Totuși, acest lucru nu înseamnă, în opinia noastră, că este irelevantă problema dacă statul membru B (în speță, Țările de Jos) nu ia în considerare perioadele în litigiu. Într-adevăr, considerăm că, într-o situație în care Regulamentele nr. 883/2004 și nr. 987/2009 se aplică *ratione temporis* (astfel cum este cazul în speță), prima condiție enumerată la articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009 se aplică *mutatis mutandis* atunci când problema luării în considerare a „perioadelor de creștere a copilului” nu este reglementată de această dispoziție, ci de criteriul „legăturii suficient de strânse” elaborat de Curte în temeiul articolului 21 TFUE.

A. Prima întrebare: când este luată în considerare o perioadă de creștere a copilului de legislația statului membru B?

36. Prin intermediul primei sale întrebări, instanța de trimitere își pune problema dacă prima condiție, prezentată la punctul 31 de mai sus, este îndeplinită în cazul în care, în temeiul legislației statului membru B (în speță, legislația Țărilor de Jos), o astfel de perioadă conduce la dobândirea drepturilor la pensie nu pentru că este asimilată unei „perioade de asigurare”, ci pentru că este socotită drept „perioadă de rezidență”.

37. De la început, dorim să clarificăm foarte bine două aspecte. În primul rând, am dori să explicăm de ce, după cum am indicat la punctul 35 de mai sus, această condiție, care este prevăzută la articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, se aplică *mutatis mutandis*

²¹ *Ibidem*, punctul 66.

atunci când persoana în cauză nu își poate întemeia cererea pe această dispoziție și trebuie să se prevaleze în schimb de articolul 21 TFUE și de criteriul „legăturii suficient de strânse” dezvoltat de Curte în Hotărârile Elsen, Kauer, Reichel-Albert și Pensionsversicherungsanstalt.

38. În această privință, reamintim pentru început că, astfel cum am explicat în concluziile noastre prezentate în cauza Pensionsversicherungsanstalt²², unul dintre principiile esențiale ale Regulamentelor nr. 883/2004 și nr. 987/2009 este acela ca persoana căreia i se aplică aceste regulamente „să se supună legislației unui singur stat membru”²³.

39. În opinia noastră, acest principiu esențial trebuie respectat nu numai în contextul aplicării articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, ci și atunci când se aplică criteriul „legăturii suficient de strânse” în temeiul articolului 21 TFUE. Într-adevăr, în caz contrar, o persoană care își crește copiii în străinătate ar putea, în temeiul acestui criteriu, să aibă posibilitatea ca „perioadele de creștere a copiilor” relevante să fie luate în considerare atât de statul membru A, cât și de statul membru B (dublă contabilizare) sau „să aleagă” care legislație, dintre cea a statului membru A și cea a statului membru B, îi este mai favorabilă, având în vedere că ambele legislații pot fi aplicabile situației sale. Rezultatul ar fi că nu s-ar putea considera că criteriul „legăturii suficient de strânse” introduce, la fel ca articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, o simplă competență subsidiară în sarcina statului membru A²⁴. Mai degrabă, ar trebui să se considere că acesta introduce o dublă competență (atât a statului membru A, cât și a statului membru B).

40. Mai mult, observăm, apoi, că articolul 21 alineatul (1) TFUE prevede că „[o]rice cetățean al Uniunii are dreptul de liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, *sub rezerva limitărilor și condițiilor prevăzute de tratate și de dispozițiile adoptate în vederea aplicării acestora*”²⁵. Astfel, suntem înclinați să dezaprobam o interpretare a acestei dispoziții care ar fi contrară logicii generale sau unuia dintre principiile esențiale care stau la baza acestor două regulamente²⁶.

41. În această privință, reamintim totodată că, în timp ce articolul 21 TFUE urmărește să garanteze în special că cetățenii care își exercită dreptul de liberă circulație nu sunt discriminați și, astfel cum a statuat Curtea, că nu sunt descurajați să își exercite acest drept din cauza unor obstacole în calea acestei libertăți, scopul dispoziției menționate nu este acela de a garanta că aceștia sunt plasați într-o poziție avantajoasă în virtutea faptului că își exercită acest drept. În mod evident, dacă o persoană care și-a exercitat dreptul de liberă circulație ar fi îndreptățită ca „perioadele de creștere a copilului” pe care le-a realizat în străinătate să fie luate în considerare atât de statul membru A, cât și de statul membru B sau „să aleagă” ce legislație ar trebui să se aplice acestor perioade, în loc să se poată baza pe legislația statului membru A numai dacă legislația statului membru B nu permite deja luarea în considerare a „perioadelor de creștere a

²² C-576/20, EU:C:2022:75, punctele 64 și 65.

²³ A se vedea articolul 11 alineatul (1) din Regulamentul nr. 883/2004. Sistemul de coordonare instituit prin acest regulament și prin Regulamentul nr. 987/2009 urmărește un dublu obiectiv, care constă, pe de o parte, în a împiedica faptul ca persoanele care intră în domeniul de aplicare al acestui regulament să fie lipsite de protecție în materie de securitate socială din cauza lipsei unei legislații care să le fie aplicabilă și, pe de altă parte, în a evita aplicarea simultană a mai multor legislații naționale și complicațiile care pot rezulta din aceasta [a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 martie 2020, Pensionsversicherungsanstalt (Prestație pentru reabilitare) (C-135/19, EU:C:2020:177, punctul 46)].

²⁴ *Ibidem*, punctul 46.

²⁵ Sublinierea noastră.

²⁶ Astfel cum vom explica mai jos, acest lucru nu aduce atingere, desigur, faptului că compatibilitatea unei dispoziții naționale cu o dispoziție de drept derivat al Uniunii [precum, în speță, articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009] nu are în mod obligatoriu ca efect excluderea aplicării acestei reglementări din sfera de aplicare a dispozițiilor TFUE (a se vedea în această privință Hotărârea din 11 aprilie 2013, Jeltos și alții, C-443/11, EU:C:2013:224, punctul 41 și jurisprudența citată).

copilului”, o astfel de persoană s-ar afla într-o situație mai avantajoasă decât o persoană care și-a petrecut existența pe teritoriul unui singur stat membru. Un astfel de rezultat ar exceda celor prevăzute de articolul 21 TFUE.

42. În sfârșit, observăm că toate statele membre care s-au aflat în situația de „stat membru B” în Hotărârile Elsen, Kauer și Reichel-Albert, precum și, mai recent, în Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt (și anume, Franța, Belgia și Ungaria), nu au luat în considerare „perioadele de creștere a copilului” relevante în conformitate cu propria legislație. În consecință, Curtea a aplicat până în prezent criteriul „legăturii suficient de strânse” numai într-un context în care era clar că statul membru B nu a luat în considerare „perioadele de creștere a copilului” relevante²⁷.

43. În opinia noastră, rezultă din considerentele de mai sus că nu se poate stabili o „legătură suficient de strânsă” între „perioadele de creștere a copilului” realizate în statul membru B și „perioadele de asigurare” realizate în statul membru A decât în cazul în care este evident că statul membru B nu ia în considerare „perioadele de creștere a copilului” în temeiul propriei legislații. Această condiție, care a fost introdusă în mod expres de legiuitorul Uniunii în articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, trebuie considerată, în contextul în care statele membre sunt obligate să respecte atât această dispoziție, cât și criteriul „legăturii suficient de strânse” elaborat de Curte în temeiul articolului 21 TFUE, ca fiind aplicabilă *mutatis mutandis* atunci când se invocă acest criteriu.

44. Acestea fiind spuse, dorim să clarificăm, în al doilea rând, că, în situația în care sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, se poate reține că statul membru B ia în considerare „perioadele de creștere a copilului” în conformitate cu legislația sa, chiar și atunci când aceste perioade sunt asimilate mai degrabă „perioadelor de rezidență” decât „perioadelor de asigurare”. Într-adevăr, articolul 44 alineatul (1) din Regulamentul nr. 987/2009 prevede că o „perioadă de creștere a copilului” se referă la „orice perioadă care este avută în vedere în temeiul legislației privind pensiile a unui stat membru sau care aduce în mod explicit un supliment unei pensii, pentru motivul că o persoană a crescut un copil, indiferent de metoda folosită pentru a calcula aceste perioade”.

45. Rezultă din această definiție largă că, pentru a stabili dacă „perioadele de creștere a copilului” sunt luate în considerare în temeiul legislației statului membru B, în sensul articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, este suficient să se verifice dacă aceste perioade sunt contabilizate (sau considerate că furnizează un supliment la o pensie) în temeiul legislației privind pensiile din acest stat membru. Modul în care aceste perioade sunt contabilizate, inclusiv dacă sunt luate în considerare ca „perioadă de asigurare” sau ca „perioadă de rezidență”, nu are nicio importanță.

²⁷ Având în vedere că, în Hotărârile Elsen, Kauer, Reichel-Albert sau Pensionsversicherungsanstalt, Curtea nu a afirmat în mod deschis că legislația statului membru B nu prevedea luarea în considerare a „perioadelor de creștere a copilului” relevante, aceste hotărâri ar putea fi interpretate și în sensul că legislația statului membru A ar trebui să se aplice unor astfel de perioade, *cu excluderea legislației statului membru B* [a se vedea, în sprijinul acestei interpretări, Hotărârea Elsen (punctul 28) și Hotărârea Kauer (punctele 30 și 31)]. Cu toate acestea, în opinia noastră, această interpretare ar fi incorectă, cel puțin în situația în care Regulamentele nr. 883/2004 și nr. 987/2009 se aplică *ratione temporis* (ceea ce nu a fost cazul în Hotărârile Elsen, Kauer și Reichel-Albert). Într-adevăr, aceasta ar însemna că, în temeiul criteriului „legăturii suficient de strânse”, o persoană s-ar putea baza *numai* pe legislația statului membru A, în timp ce, în temeiul articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, aceeași persoană s-ar putea baza pe legislația statului membru B și, în cazul în care nu se ia în considerare nicio „perioadă de creștere a copilului” în temeiul acestei legislații, pe legislația statului membru A (practic, ar avea încă „o șansă” ca astfel de perioade să fie luate în considerare). În opinia noastră, criteriul „legăturii suficient de strânse”, care a fost elaborat pe baza articolului 21 TFUE, nu poate oferi cetățenilor Uniunii un nivel de protecție mai scăzut decât această dispoziție.

46. În opinia noastră și urmând aceeași logică precum la punctele 39 și 40 de mai sus, această definiție se aplică *mutatis mutandis* în contextul aplicării criteriului „legăturii suficient de strânse” dezvoltat pe baza articolului 21 din TFUE. Într-adevăr, în caz contrar, o persoană s-ar vedea îndreptățită să i se ia în considerare de două ori aceeași perioadă dedicată creșterii copiilor (atât în temeiul legislației statului membru A, cât și în temeiul legislației statului membru B), cu condiția ca statul membru B să ia în considerare o astfel de perioadă numai ca „perioadă de rezidență”, și nu ca „perioadă de asigurare”²⁸. Un astfel de rezultat ar fi contrar logicii generale a Regulamentelor nr. 883/2004 și nr. 987/2009 și ar exceda ceea ce prevede articolul 21 TFUE. În același timp, un astfel de rezultat ar putea fi și în detrimentul dreptului cetățenilor Uniunii de a-și exercita libertatea de circulație, întrucât, în ipoteza inversă, acești cetățeni nu ar putea obține ca statul membru A să ia în considerare perioada petrecută cu creșterea copiilor săi în statul membru B dacă, în temeiul legislației acestui stat membru, o astfel de perioadă ar fi considerată o „perioadă de rezidență”, și nu o „perioadă de asigurare”. În această privință, reamintim că rezultă din Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt că, atunci când a adoptat articolul 44 din Regulamentul nr. 987/2009, legiuitorul Uniunii a concretizat numai unele dintre obligațiile privind luarea în considerare a „perioadelor de creștere a copilului” care decurg din articolul 21 TFUE. Întrucât aceste obligații au o întindere mai largă decât cele prevăzute în acest instrument secundar, considerăm că definiția noțiunii de „perioade de creștere a copilului” nu poate fi mai restrânsă în temeiul articolului 21 TFUE decât în temeiul articolului 44 din Regulamentul nr. 987/2009.

47. În cauza din litigiul principal, revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă „perioadele de creștere a copilului” sunt luate deja în considerare în temeiul legislației statului membru B (Țările de Jos). Sub rezerva verificărilor care urmează să fie efectuate de această instanță, reamintim că litigiul în discuție în cauza principală privește dreptul lui VA la prestații de invaliditate, și nu la o pensie pentru limită de vârstă²⁹. Guvernul Țărilor de Jos a explicat în ședință că dreptul său național nu permite acordarea de prestații de invaliditate unor lucrători independenți precum VA, iar „perioadele de creștere a copilului” sunt asimilate „perioadelor de rezidență” numai în scopul acordării unui alt tip de pensie, și anume o pensie pentru limită de vârstă. În plus, acesta a precizat că, în măsura în care cauza principală privește numai acordarea de prestații de invaliditate, trebuie să se considere că nu se ia în considerare *nicio* perioadă de creștere a copilului în temeiul legislației acestui stat membru³⁰.

48. După ce am făcut aceste observații pentru a oferi un răspuns la prima întrebare a instanței de trimitere, vom analiza în continuare dacă criteriul „legăturii suficient de strânse” aplicat de Curte în Hotărârile Elsen, Kauer și Reichel-Albert, precum și, mai recent, în Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt, este pertinent în prezenta cauză.

²⁸ Într-o astfel de ipoteză, s-ar considera că statul membru B nu permite luarea în considerare a „perioadelor de creștere a copilului” în temeiul legislației sale. În consecință, statul membru A ar fi obligat să aplice legislația sa în cazul perioadelor consacrate creșterii copiilor în statul membru B, în conformitate cu criteriul „legăturii suficient de strânse”. Cu toate acestea, în practică, aceste perioade ar fi în continuare avute în vedere ca „perioade de rezidență” în temeiul legislației statului membru B.

²⁹ Observăm că guvernul german susține că, pentru ca „perioadele de creștere a copilului” să fie considerate ca fiind „luate în considerare” în temeiul legislației statului membru B, contează numai faptul că, în temeiul acestei legislații, ele sunt contabilizate în scopul acordării oricărui tip de pensie (fie că este vorba de o pensie pentru limită de vârstă, fie de invaliditate). Nu suntem de acord. În opinia noastră, trebuie să se ia în considerare dacă acestea sunt contabilizate pentru tipul specific de pensie în cauză.

³⁰ Din motive de completitudine, menționăm că guvernul Țărilor de Jos susține că, în prezenta cauză, statul membru competent în temeiul titlului II din Regulamentul nr. 883/2004 nu sunt Țările de Jos, ci Germania, având în vedere că invaliditatea lui VA a survenit în perioada în care aceasta a locuit și a lucrat în Germania. Această interpretare este, în opinia noastră, în mod evident eronată. Într-adevăr, pentru a determina ce legislație trebuie aplicată unei anumite perioade (cum ar fi, în speță, o „perioadă de creștere a copilului”), trebuie să se ia în considerare situația persoanei în cauză în cursul unei astfel de perioade, nu data la care această persoană a dobândit dreptul la pensie.

B. A doua întrebare: ce constituie o „legătură suficient de strânsă”?

49. Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă obligația prevăzută la articolul 21 TFUE de a lua în considerare „perioadele de creștere a copiilor” pentru statul membru A (în speță, Germania) se aplică și în cazul în care, precum în cauza din litigiul principal, persoana în cauză a plătit contribuții pentru activitatea sa salariată sau independentă în acest stat membru numai *după* ce și-a crescut copiii într-unul sau mai multe alte state membre, și nicidecum *înainte* de nașterea copiilor săi. În acest context, instanța de trimitere face o trimitere expresă la Hotărârile Elsen, Kauer și Reichel-Albert, în care Curtea a formulat și a dezvoltat criteriul „legăturii suficient de strânse”.

50. Vom explica, pe de o parte, de ce, în opinia noastră, într-un context în care Regulamentele nr. 883/2004 și nr. 987/2009 se aplică *ratione temporis*, este necesar să se reziste tentației de a extinde prea mult „legătura suficient de strânsă” și, pe de altă parte, de ce considerăm că o astfel de legătură poate exista chiar dacă o persoană nu a plătit contribuții pentru activitatea sa salariată sau independentă la sistemul de asigurare obligatorie de pensie din statul membru A înainte de a se muta în statul membru B pentru a-și crește copiii.

1. Criteriul „legăturii suficient de strânse” după Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt

51. Astfel cum am explicat în concluziile noastre prezentate în cauza Pensionsversicherungsanstalt³¹, considerăm că, atunci când a adoptat articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, legiuitorul Uniunii a ales în mod conștient să nu facă referire la criteriul „legăturii suficient de strânse” formulat de Curte în cadrul regimului aplicabil anterior (și anume, într-un context în care Regulamentul nr. 1408/71 era aplicabil *ratione temporis*). Într-adevăr, întrucât această dispoziție este ulterioară Hotărârilor Elsen și Kauer (dar nu și Hotărârii Reichel-Albert), legiuitorul Uniunii ar fi putut să o adopte *expressis verbis*, dacă ar fi dorit să facă acest lucru, astfel încât să integreze pe deplin acest criteriu în legislația secundară a Uniunii. Or, legiuitorul Uniunii a ales să nu facă acest lucru poate pentru că, în raport cu cele trei condiții definite în mod clar care sunt prevăzute la articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009, criteriul „legăturii suficient de strânse” nu este în mod inerent la fel de clar (și este formulat într-o manieră mai deschisă) și pentru că această dispoziție a fost menită să introducă o excepție (limitată și clar definită) de la normele de competență cuprinse în titlul II din Regulamentul nr. 883/2004³².

52. Aceleași motive, precum și unele suplimentare³³, ne determină să considerăm că, deși Curtea a decis în prezent, contrar propunerii noastre³⁴, că criteriul „legăturii suficient de strânse” rămâne relevant într-o situație în care Regulamentele nr. 883/2004 și nr. 987/2009 (mai degrabă decât Regulamentul nr. 1408/71) se aplică *ratione temporis*, ar trebui să rezistăm tentației de a încuraja extinderea constantă la o gamă tot mai largă de situații care să intre în sfera criteriului „legăturii suficient de strânse” pe baza nu a acestor regulamente, ci a articolului 21 TFUE.

³¹ C-576/20, EU:C:2022:75, punctele 60-63.

³² *Ibidem*, punctele 64 și 65.

³³ Legate, în special, de faptul că legislația unui stat membru care reflectă perfect conținutul articolului 44 alineatul (2) din Regulamentul nr. 987/2009 ar putea, în urma Hotărârii Pensionsversicherungsanstalt, să fie considerată contrară articolului 21 TFUE dacă nu permite luarea în considerare a „perioadelor de creștere a copilului” în alte situații (astfel de situații fiind dificil de anticipat, având în vedere că criteriul „legăturii suficient de strânse” este prin natura sa neclar).

³⁴ A se vedea concluziile noastre prezentate în cauza Pensionsversicherungsanstalt.

53. Mai mulți factori ar putea să contribuie la acest fenomen. În primul rând, astfel cum tocmai am explicat, nu este clar ce constituie o „legătură suficient de strânsă”. Prin natura sa, criteriul „legăturii suficient de strânse” este cu finalitate deschisă și depinde de ceea ce poate fi considerat drept împrejurări relevante în fiecare caz. În Hotărârile Elsen, Kauer, Reichel-Albert și Pensionsversicherungsanstalt au fost subliniați diferiți factori, inclusiv faptul că reclamantul a lucrat exclusiv în statul membru A sau că a plătit contribuții exclusiv în acest stat membru, fără ca vreunul dintre aceștia să fie evidențiat ca fiind decisiv³⁵. În al doilea rând, până în prezent, Curtea a reținut întotdeauna existența unei „legături suficient de strânse” și niciodată lipsei acesteia. De fapt, hotărârile anterioare în care a fost aplicat acest criteriu arată tendința Curții de a extinde mai degrabă decât de a limita numărul de situații în care statul membru A poate fi obligat să aplice legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B. De exemplu, în timp ce, atât în cauza Elsen, cât și în cauza Kauer, reclamantul a rămas supus legislației statului membru A până când au început să curgă „perioadele de creștere a copilului” realizate în străinătate³⁶, nu același lucru s-a întâmplat în cazul reclamantului din cauzele Reichel-Albert și Pensionsversicherungsanstalt³⁷ și totuși acest lucru nu a împiedicat Curtea să concluzioneze că exista o „legătură suficient de strânsă”.

54. Având în vedere aceste considerente, nu este deloc surprinzător faptul că, în cererea sa de decizie preliminară, instanța de trimitere a menționat o varietate de împrejurări (cum ar fi faptul că întreaga viață profesională a lui VA este legată de Germania, că aceasta a urmat școala exclusiv în Germania sau că și-a stabilit reședința în Țările de Jos la numai câteva kilometri de granița cu Germania, precum și faptul că copiii săi au urmat școala în Germania), ca fiind potențial relevante pentru a stabili existența unei „legături suficient de strânse”³⁸.

55. În următoarele secțiuni, vom încerca să clarificăm conținutul acestui criteriu. Vom începe prin a detalia (a) considerentele care, în opinia noastră, *nu* sunt relevante pentru a stabili existența unei astfel de legături, înainte de a insista asupra (b) celor pe care le considerăm, în schimb, ca fiind decisive.

a) Considerente irelevante

56. În primul rând, având în vedere că criteriul „legăturii suficient de strânse” a fost elaborat în cauze în care Curtea a analizat două aspecte – și anume, pe de o parte, dacă statul membru A era obligat să aplice legislația sa în cazul perioadelor de creștere a copilului realizate în statul membru B și, pe de altă parte, acolo unde aceasta era situația, dacă legislația respectivă trata aceste perioade

³⁵ De exemplu, în Hotărârea Elsen, Curtea a constatat că, întrucât exista o „legătură strânsă” între aceste perioade și perioadele de activitate ale doamnei Elsen în Germania, nu se putea considera că doamna Elsen a încetat orice „activitate salariată” și că, pentru acest motiv, este supusă legislației statului membru în care avea reședința (Franța). În schimb, în Hotărârea Reichel-Albert, considerăm că concluzia Curții a fost influențată întrucâtva de considerente diferite. În primul rând, doamna Reichel-Albert a lucrat și a cotizat într-un singur stat membru (Germania), atât înainte, cât și după ce și-a transferat temporar locul de reședință într-un alt stat membru (Belgia), unde nu lucrase niciodată. În al doilea rând, doamna Reichel-Albert se mutase în Belgia exclusiv din motive familiale și direct din Germania, unde fusese încadrată în muncă până în luna anterioară mutării sale.

³⁶ A se vedea Hotărârea Elsen (punctul 26) și Hotărârea Kauer (punctul 32).

³⁷ Într-adevăr, în ambele cauze, reclamantul a încetat să mai fie supus legislației statului membru A cu câteva luni sau chiar cu mai mult de un an înainte ca aceste perioade să înceapă să curgă.

³⁸ A se vedea punctul 23 de mai sus.

ca și cum ar fi fost realizate pe teritoriul statului membru A și, în consecință, era compatibilă cu articolul 21 TFUE³⁹ –, poate fi tentant să se considere că jurisprudența care este relevantă pentru cel de al doilea dintre aceste aspecte este relevantă și pentru primul.

57. În această privință, observăm că, în Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt, Curtea a reamintit, de exemplu, că o reglementare națională care dezavantajează anumiți resortisanți naționali numai ca urmare a faptului că și-au exercitat libertatea de circulație și de ședere în alt stat membru generează astfel o inegalitate de tratament contrară principiilor care stau la baza statutului de cetățean al Uniunii în exercitarea libertății sale de circulație⁴⁰. Suntem de acord că, în prezenta cauză, în cazul în care VA și-ar fi crescut copiii în Germania, „perioadele relevante de creștere a copiilor” ar fi fost luate în considerare în mod automat în temeiul legislației germane aplicabile [și anume, în temeiul articolului 56 alineatul (3) prima teză din SGB VI]. Astfel, la fel precum reclamantii din procedurile în discuție în Hotărârile Elsen, Kauer, Reichel-Albert și Pensionsversicherungsanstalt, VA a fost dezavantajată pentru simplul motiv că și-a crescut copiii în Țările de Jos, iar nu în Germania.

58. Cu toate acestea, considerăm că faptul că o persoană precum VA în cauza principală suferă un dezavantaj din cauza faptului că „perioadele de creștere a copilului” pe care le-a realizat în străinătate nu trebuie luate în considerare de statul membru A nu este, în sine, relevant pentru a stabili dacă există o „legătură suficient de strânsă” între „perioadele de creștere a copilului” realizate în statul membru B și „perioadele de asigurare” pe care le-a realizat în statul membru A. Acesta se referă mai degrabă la întrebarea dacă legislația statului membru A este compatibilă cu articolul 21 TFUE.

59. În opinia noastră, cele două întrebări sunt distincte una de cealaltă și nu pot fi confundate. Acest lucru a fost confirmat de Curte în Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt⁴¹. Astfel, simplul fapt că o persoană precum VA suferă un dezavantaj din cauza faptului că „perioadele de creștere a copilului” pe care le-a realizat în statul membru B nu trebuie luate în considerare de statul membru A nu poate fi invocat pentru a extinde gama de situații în care există o „legătură suficient de strânsă”⁴².

60. În al doilea rând, observăm că majoritatea argumentelor prezentate de guvernul german în ședință s-au axat pe faptul că VA are legături mai puternice cu Țările de Jos decât cu Germania. În opinia acestui guvern, Germania nu ar fi obligată, pentru acest motiv, să aplice legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” pe care VA le-a realizat în Țările de Jos.

³⁹ Într-adevăr, astfel cum am explicat în concluziile noastre prezentate în cauza Pensionsversicherungsanstalt (C-576/20, EU:C:2022:75, punctul 38), înainte de intrarea în vigoare a Regulamentelor nr. 883/2004 și nr. 987/2009, jurisprudența Curtii, astfel cum o înțelegem, gravita în jurul unei abordări în două etape bazate pe aplicabilitatea legislației statului membru A în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B, atât timp cât exista o „legătură strânsă” sau „o legătură suficient de strânsă” între aceste perioade și perioadele de activitate profesională realizate în statul membru A (prima etapă) și obligația, care decurge din articolul 21 TFUE, ca o asemenea legislație să considere „perioadele de creștere a copilului” realizate în statul membru B ca și cum ar fi avut loc în statul membru A (și anume, să acorde un tratament egal unor asemenea perioade) (etapa a doua).

⁴⁰ A se vedea Hotărârea Pensionsversicherungsanstalt (punctul 61) și Hotărârea Reichel-Albert (punctul 42 și jurisprudența citată).

⁴¹ A se vedea în special punctele 63 și 64 din această hotărâre.

⁴² Adăugăm că, în cazul în care, de fiecare dată când o persoană își exercită dreptul de liberă circulație în conformitate cu dispozițiile TFUE, singurul criteriu ar fi dacă o astfel de persoană ar fi sau nu dezavantajată în cazul în care nu ar putea continua să se bazeze pe legislația statului membru care îi era aplicabilă anterior, atunci normele care fac parte din sistemul de coordonare instituit prin Regulamentele nr. 883/2004 și nr. 987/2009 ar deveni redundante în ansamblul lor. Un astfel de rezultat ar crea nu doar multă incertitudine pentru statele membre, ci și pentru cetățenii Uniunii înșiși (și, în consecință, ar putea în cele din urmă mai degrabă să prejudicieze decât să faciliteze exercitarea dreptului lor de liberă circulație, astfel cum este protejat în temeiul acestor dispoziții).

61. Nu împărtășim această analiză. În opinia noastră, simplul fapt că persoana în cauză are legături și cu sistemul de securitate socială al statului membru B în timpul „perioadelor de creștere a copilului” relevante (de exemplu, întrucât persoana respectivă este supusă asigurării obligatorii în acest stat membru în timpul perioadelor menționate) nu împiedică aplicarea legislației statului membru A în cazul acestor perioade. Astfel cum am explicat în răspunsul la prima întrebare, criteriul „legăturii suficient de strânse” *nu* are drept scop să determine – în funcție de sistemul de securitate socială cu care solicitantul are cele mai strânse legături – care legislație se aplică: cea a statului membru A sau cea a statului membru B. Mai degrabă, acest criteriu urmărește să introducă o competență subsidiară (reziduală) pentru statul membru A, care nu aduce atingere faptului că, în cazul în care „perioadele de creștere a copilului” sunt luate în considerare în temeiul legislației statului membru B, se aplică numai legislația acestui stat membru.

62. În această privință, reamintim că, astfel cum a subliniat Comisia în ședință, criteriul „legăturii suficient de strânse” a fost dezvoltat pentru prima dată de Curte în Hotărârea Elsen, referitoare la un lucrător frontalier. Lucrătorii frontaliери au în mod inevitabil legături atât cu statul membru în care lucrează, cât și cu statul membru în care au reședința. Ca atare, este clar că simplul fapt că o persoană are legături cu statul membru B nu împiedică o astfel de persoană să aibă de asemenea o „legătură suficient de strânsă” cu sistemul de securitate socială al statului membru A.

63. În al treilea rând, s-ar putea susține de asemenea că, pentru a stabili o „legătură suficient de strânsă”, reclamantul trebuie să fi lucrat exclusiv într-un stat membru (statul membru A) în timpul vieții sale. Într-adevăr, Curtea a subliniat acest element în Hotărârile Elsen, Kauer, Reichel-Albert și Pensionsversicherungsanstalt.

64. Totuși, această abordare ridică două probleme. În primul rând, aceasta ar funcționa în dezavantajul cetățenilor Uniunii care au lucrat în mai multe state membre și care, prin urmare, și-au exercitat dreptul de liberă circulație în conformitate cu dispozițiile TFUE. De exemplu, este posibil ca o persoană să fi lucrat numai în statul membru A atât înainte, cât și imediat după ce a crescut un copil în statul membru B. Ar trebui ca o astfel de persoană să fie privată de posibilitatea de a se prevala de legislația statului membru A pentru „perioadele de creștere a copilului” pe care le-a realizat în statul membru B, numai pentru simplul motiv că, ulterior, aceasta lucrează în statul membru C sau chiar în statul membru B, însă nu în statul membru A?

65. În al doilea rând, această abordare ar putea genera de asemenea obligații disproporționate pentru statul membru A. Să ne imaginăm că persoana în cauză nu a avut *nicio* legătură cu statul membru A înainte de a-și crește copiii în statul membru B, dar ulterior ar fi lucrat numai în statul membru A. Ar trebui ca acest stat membru să fie obligat să aplice legislația sa în cazul „perioadelor de creștere a copilului” realizate în statul membru B, chiar dacă persoana în cauză a început să lucreze pe teritoriul său abia mulți ani mai târziu, doar pentru motivul că se poate considera că aceasta a lucrat exclusiv pe teritoriul respectiv?

66. În sfârșit, nu considerăm că existența unei „legături suficient de strânse” se poate baza, astfel cum afirmă instanța de trimitere, pe simplul fapt că viața persoanei în cauză este, după nașterea copiilor săi, „orientată în mod predominant” spre sistemul juridic, economic și social al statului membru A (de exemplu, pentru că copiii frecventează școala în statul membru A sau pentru că a locuit la doar câțiva kilometri de granița cu acest stat membru). Acest criteriu este prea nesigur și imprevizibil și nu ar reuși să clarifice mai bine criteriul „legăturii suficient de strânse”.

67. Odată ce am făcut aceste clarificări, ne rămâne să subliniem ce considerente sunt decisive pentru a stabili existența unei „legături suficient de strânse”.

b) Considerente decisive

68. Considerăm că este clar că factorul decisiv pentru stabilirea unei „legături suficient de strânse” este faptul că persoana în cauză a realizat „perioade de asigurare” în statul membru A *înainte* (dar nu neapărat după) ce și-a crescut copiii în statul membru B (prima condiție). În opinia noastră, faptul că persoana în cauză s-a întors la muncă în statul membru A *după* ce s-au încheiat „perioadele de creștere a copilului” realizate în statul membru B poate consolida concluzia Curții că există o „legătură suficient de strânsă”. Cu toate acestea, nu este o condiție prealabilă pentru existența unei astfel de legături.

69. Într-adevăr, în cazul în care persoana în cauză ar fi obligată, pentru a beneficia de legislația statului membru A, să lucreze din nou sau să realizeze noi „perioade de asigurare” în acest stat membru *după* ce și-a crescut copiii în statul membru B, aceasta ar fi pur și simplu afectată în exercitarea dreptului său de liberă circulație și de ședere în alte state membre în temeiul articolului 21 TFUE (întrucât, cu excepția cazului lucrătorilor frontaliери, persoana în cauză ar fi practic obligată să se întoarcă în statul membru A pentru a efectua astfel de noi „perioade de asigurare”).

70. În plus, considerăm că, deși nu este necesar ca „perioadele de asigurare” realizate în statul membru A să fie imediat anterioare perioadelor consacrate creșterii copiilor, statul membru A trebuie să fie ultimul stat membru în care persoana în cauză a realizat „perioade de asigurare” înainte de a-și crește copiii în statul membru B (a doua condiție). Într-adevăr, în opinia noastră, dacă o persoană realizează „perioade de asigurare” în statul membru A și, ulterior, în statul membru C, înainte de a-și crește copiii în statul membru B, atunci „perioadele de creștere a copilului” realizate în acest stat membru trebuie considerate ca fiind mai strâns legate de „perioadele de asigurare” efectuate în statul membru C decât de cele realizate în statul membru A. Într-o astfel de situație, mai degrabă statul membru C decât statul membru A trebuie să aplice legislația sa unor astfel de perioade⁴³.

71. Adăugăm faptul că această a doua condiție este în concordanță cu regula prevăzută la articolul 44 alineatul (3) din Regulamentul nr. 987/2009, care prevede că obligația statului membru A de a lua în considerare „perioadele de creștere a copilului” realizate în statul membru B în conformitate cu propria legislație nu se mai aplică „în cazul în care persoana vizată se află sau se va afla sub incidența legislației altui stat membru datorită desfășurării unei activități salariate sau independente în statul respectiv”.

72. Rezultă că criteriul „legăturii suficient de strânse” trebuie să se bazeze, în opinia noastră, pe două componente esențiale. În primul rând, persoana în cauză trebuie să fi efectuat „perioade de asigurare” în statul membru A *înainte* (dar nu neapărat după) ce și-a crescut copiii în statul

⁴³ În această privință, reamintim de asemenea că, referitor la articolul 45 TFUE, care privește libertatea de circulație a lucrătorilor, Curtea a precizat deja că o situație care se întemeiază pe un ansamblu de împrejurări prea aleatorii și indirecte nu este în măsură să exercite o influență asupra alegerii lucrătorului de a-și exercita libertatea de circulație și nu poate fi considerată ca fiind de natură să împiedice libera circulație a lucrătorilor [a se vedea Hotărârea din 24 noiembrie 2022, MCM (Ajutoare financiare pentru studii în străinătate), C-638/20, EU:C:2022:916, punctul 35 și jurisprudența citată]. În opinia noastră, aceste considerente se aplică de asemenea în contextul aplicării articolului 21 TFUE. Astfel, „perioadele de creștere a copilului” nu pot fi prea îndepărtate sau prea deconectate de „perioadele de asigurare” realizate în statul membru A.

membru B. În al doilea rând, statul membru A trebuie să fie ultimul stat membru în care persoana în cauză a efectuat astfel de „perioade de asigurare” înainte de a-și crește copiii în statul membru B.

2. *Aplicarea la o situație precum cea din cauza principală*

73. În dispozitivul Hotărârii Pensionsversicherungsanstalt, Curtea a subliniat în mod expres faptul că persoana în cauză a cotizat exclusiv în statul membru A, atât înainte, cât și după ce și-a transferat reședința într-un alt stat membru în care și-a crescut copiii. Având în vedere această formulare, ne putem întreba, astfel cum face instanța de trimitere în prezenta cauză, dacă este îndeplinit criteriul „legăturii suficient de strânse” într-o situație precum cea din cauza principală, în care VA a realizat ceea ce înțelegem a fi perioade care pot fi asimilate unor „perioade de asigurare” în statul membru A (Germania), înainte de a-și crește copiii în statul membru B (Țările de Jos), dar a început să cotizeze la sistemul de asigurare obligatorie din acest prim stat membru abia la câțiva ani după ce a încetat să își mai consacre timpul creșterii copiilor.

74. În opinia noastră, această împrejurare nu poate, în sine, să împiedice, astfel cum am precizat deja la punctul 35 de mai sus, aplicabilitatea legislației statului membru A (Germania) în privința perioadelor în litigiu.

75. În această privință, trebuie să recunoaștem că are sens, în principiu, condiționarea dreptului la pensie al unei persoane de faptul că persoana în cauză a cotizat la sistemul de asigurare obligatorie al statului membru responsabil pentru acordarea unei astfel de pensii. Astfel, înțelegem de ce unele state membre ar putea dori să limiteze ceea ce trebuie considerat drept „perioadă de asigurare” la perioadele în care persoana în cauză a plătit în mod efectiv contribuții pentru activitățile sale salariate sau independente. Totuși, acest lucru nu schimbă faptul că alte state membre, inclusiv Germania, permit ca anumite perioade din viața unei persoane, în timpul cărora aceasta nu a plătit nicio astfel de contribuție și nu a fost lucrător salariat sau independent (și, prin urmare, nu a fost supusă asigurării obligatorii), să fie asimilate unor „perioade de asigurare”.

76. Cu privire la acest aspect, reamintim că, în temeiul articolului 1 litera (t) din Regulamentul nr. 883/2004, expresia „perioadă de asigurare” nu se limitează la „perioadele de cotizare, de încadrare în muncă sau de activitate independentă [...]”. Această noțiune se aplică, de asemenea, la „toate perioadele [...] considerate de legislația menționată ca fiind echivalente cu perioade de asigurare”. Rezultă că „perioadele de asigurare”, în sensul acestei dispoziții, pot fi realizate de o persoană într-un stat membru, chiar dacă aceasta nu cotizează la sistemul de asigurare obligatorie de pensie al acestui stat membru (și nu exercită o activitate salariată sau independentă în acest stat membru).

77. În speță, guvernul german pare să indice, în opinia noastră, că perioadele de formare profesională pe care VA le-a efectuat în Germania înainte de a-și crește copiii în Țările de Jos sunt asimilate unor „perioade de asigurare” în temeiul articolului 58 alineatul (1) din SGB VI. Instanța de trimitere face o afirmație similară în cererea sa de decizie preliminară. Într-adevăr, aceasta constată că în istoricul de asigurare al lui VA au fost înregistrate „perioade de credit” sau „perioade relevante pentru pensie” corespunzătoare, pentru perioadele în care aceasta a urmat această formare profesională.

78. În plus, Germania este ultimul stat membru în care VA a realizat „perioade de asigurare” înainte de a se muta în Țările de Jos.

79. În consecință și sub rezerva verificărilor care urmează să fie efectuate de instanța de trimitere, am fi înclinați să reținem, în lumina considerentelor pe care le-am subliniat la punctele 68-72 de mai sus, că legislația statului membru A (Germania) se aplică perioadelor în litigiu și că acest stat membru este obligat, în temeiul articolului 21 TFUE, să ia în considerare aceste perioade ca și cum ar fi fost realizate pe teritoriul său⁴⁴.

V. Concluzie

80. Având în vedere considerațiile menționate anterior, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Tribunalul Superior de Contencios Social, Renania de Nord-Westfalia, Germania) după cum urmează:

Articolul 44 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 987/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 septembrie 2009 de stabilire a procedurii de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 883/2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială

trebuie interpretat în sensul că

statul membru responsabil cu plata pensiei este obligat să aplice legislația sa și să ia în considerare „perioadele de creștere a copilului” realizate într-un alt stat membru ca și cum aceste perioade ar fi fost realizate pe teritoriul său, în temeiul articolului 21 TFUE, cu condiția, în primul rând, ca persoana în cauză să fi realizat „perioade de asigurare” în primul stat membru înainte de a realiza aceste „perioade de creștere a copilului” și, în al doilea rând, ca acest stat membru să fie ultimul stat membru în care a realizat astfel de „perioade de asigurare” înainte de acest transfer. Obligația primului stat membru de a lua în considerare „perioadele de creștere a copilului” realizate în cel de al doilea stat membru nu se aplică în cazul în care acest din urmă stat membru ia deja în considerare astfel de perioade în temeiul propriei legislații. O „perioadă de asigurare” poate include o perioadă asimilată unei „perioade de asigurare” în temeiul legislației naționale a statului membru obligat la plata pensiei, perioadă în care nu s-au plătit cotizații la sistemul de asigurare obligatorie de pensie al acestui stat membru.

⁴⁴ În ceea ce privește întrebarea dacă legislația națională în cauză în litigiul principal este conformă cu articolul 21 TFUE (a doua etapă la care am făcut referire la nota de subsol 39 de mai sus), observăm că atât în Hotărârea Elsen (punctul 34), cât și în Hotărârea Reichel-Albert (punctul 39), Curtea a profitat deja de oportunitate pentru a preciza, în ceea ce privește versiuni anterioare (identice) ale dispozițiilor în cauză în litigiul principal, că astfel de dispoziții îi defavorizează pe resortisanții Uniunii care și-au exercitat dreptul de liberă circulație și de ședere în statele membre, garantat la articolul 21 TFUE, și că, în consecință, erau contrare acestei dispoziții. În opinia noastră, această concluzie este încă valabilă.